

Maland
Möråbunge hd
Möråbunge
Offerkast.

Mrt. Johan Johansson
4110
Helen Tidmår
I.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

Där någon blivit mördad hade man sed, att kasta upp en rishög.
Riset ruttnade aldrig upp, enär alla förbigående skulle kasta dit
en pinne eller riskvist.

Ofta hände också att man kastade stenar. Ett kors stod också
vanligen på sådana platser och finnes ännu där de icke ruttnat ned.
När de ruttnat ned är det ingen som sedan bryr sig om att iordnings-
ställa ~~korsen igen~~ korsen igen. De stenar som kastades voro små och
i regel utvalda på förhand.

Att man kastade berodde därpå, att man ansåg den mördade
spökade och för att freda sig själv och unna den mördade ro i graven
var det i huvudsak man kastade.

Det hände också att man kastade vid korsvägar. Av vad an-
ledning vet jag icke bestämt, men troligen var det av samma orsak
som ovan, att freda sig för spöken. Man hade nämligen för sig att
det, åtminstone vid somliga korsvägar, spökade.

Vid stranden av en sjö, där någon drunknat, hände också, att
man kastade stenar.

Offerkast. 4110

2.

Där mördare avrättats vet jag icke att man kastade någonting.

Några särskilt djupa gropar vet jag icke man grävde åt självmördare, men däremot var det allmän sed att liket skulle begravas en söcken kväll och släpas över kyrkomuren i stället för genom portarna efter solnedgången.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

Ordet "vård" är bekant i betydelsen utav ,att människan har ett förebud vart hon än kommer. Hon kan också personligen vara på ett ställe medan "vården" är på ett annat.

Är det frågan om en sovande människa, så anser man, att "vården" är detsamma som själen, och att själen medan människan sover ofta är ute på vandring.

Av denna anledning var det farligt att hastigt väcka en sovande. Den ute vandrande själen kunde då icke hinna tillbaka före det personen vaknade och då dog denne. Detsamma gällde om den sovande drömde och väcktes hastigt, han kunde då också dö.

För att vara försiktig vid väckandet, så skulle man kittla personen med ett halmstrå i benen tills han vaknade.

Ett annat gänse sätt var att högt ropa den sovandes namn medan man samtidigt fattade tag i stortån och tummen.

Det berättas från Slätthög socken att en gång då en slätterkarl hastigt väcktes, så rusade han yrvaken upp och högg ihjäl en annan slätterkarl med sin lie.

*Cyprus 25. Jan. 1934
Helen Libnäs*

*Småland
Korvåsting
Berg 1934*

Om söndagsbarn sades ^l ^a men att de kunde mycket mera än alla andra.

Ett söndagsbarn "får mycket se" är ett gängse uttryck.

De kunde se spöken och syner. Förebåda kommande ting. Finna fördolda skatter etc.

Ifråga om ett barn hade lyte, så ansågs detta icke som något straff, utan det var modren, som under havandeskapet hade begått vissa misstag, sett något egendomligt, blivit hastigt rädd, upprörd och därvid tagit med handen på något visst ställe av kroppen. Barnet fick sedan lytet "märket" just på det stället.

För att få bort lytet skulle modren taga sig på samma ställe tre tordagsmorgnar å rad. Det skulle då så småningom gå bort på barnet.

(Mordvapen / 4110

5.

Avrättades blod mot fallandesjuka

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

Gamla personer berätta ännu huru sjuka stodo vid avrättningar i kö med sina muggar för att få lite blod efter den avhuggnes huvud. Man hade för sig att detta skulle hjälpa mot all slags sjukdomar, men dock främst mot fallandesjuka.

I Lenhovda socke fanns exempelvis ett gammalt avrättningsställe och föresten vid alla ~~andra gamla tingsplatser~~ andra tingsplatser och det var samma förhållande på alla ställe berätta de gamla.

Skjutna ugglor, skator, skäktträn (Skätteträ) ser man ännu
mångenstädes hängande över stall- och ladugårdsdörrar.
Ändamålet härmed är att skaffa lycka åt sina djur och hindra dem
från trolltyg och förgörning. ~~xxxxxxx~~ På somliga gårdar hänger
man numer ut detta mera som en gammal sedvänja från en fordom
oupplyst tid.

Slaktavfall, självdöda djur och främst djurens inälvor grävde
man ofta ned på grannens ägor där man visste korna om sommartiden hade
sina mesta tillhåll. Man ville därmed förgöra grannens kor och
skydda sina egna mot trolltyg och annat ont.

Var det frågan om att gräva grund till en ny ladugård
skulle man under en hörnsten om möjligt gräva ned en orm, helst
levande.

Under trösklarna skulle man gräva ned "röda" ormar.
För blott en 40 år sedan tillämpades denna sed på ett ställe
i det att då en ladugård skulle byggas gjordes en urholkning i trösklen
och en levande orm sattes in där. Man trodde med detta att hästarna
i det nya stallet härigenom skulle trivas bättre.

6

Småland
Börjåsa
Berg
Berg

Lass.
örrvidinge bd
Lass. Sn.
1934.

Uppst. Joh. Johansson 4110

Vigda vid träd eller stenar

7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

Förskjutna fästmän och fästmör kunde "försätta" (viga)
vid träd eller stenar sina f.d. älskare, så att det sedan var
omöjligt för dem att bli kära och gifta.

Skulle den förskjutna eller förskjutne åter gifta sig, så
kunde vederbörande uttala en besvärjelse, så att äktenskapet
blev olyckligt och barnen i alla efterföljande släktled
lite underliga "konstia".

Vissa personer kunde också viga människor vid vissa
vägstjäl så att de icke kommo därifrån förrän de åter blevo
lösta av den, som vigt dem dit.

Det fanns för mycket långt tillbaka nästans vid varje vägstjäl en s.k. lyfttesten, som pojkarna skulle lyfta, då de ansågos vara fullvuxna. Detta antogs vara vid 16-års åldern.

På vissa platser i harna hade man också lyfttestenar. Likaså vid ~~kvarnarna~~ kvarnarna, där byns bojkar samlades. Vid kvarnarna ~~hade~~ hade man vanligast en stor kubb, en kvarnsten el. dyl.

Man hade också järnspekt att bryta i olika vinklar för att visa om man var fullvuxen eller icke.

Sedan pojkarna utfört kraftprovet hade den en viss respekt i laget.

Kunde de icke vid den föreskrivna åldern utföra kraftprovet ansågos de som ynkryggar.

Det berättas från Moheda socken, att i därvarande Klintaberget skulle ha bott en trollgubbe. En gång var en dräng från det närbelägna Mosteryd ute i skogen, och då fick han se trollgubbens dotter sitta utanför berget och gråta. "Gråt inte", sade drängen för när jag blir stor skall du få bli min fästmö."

En tid efteråt var drängen i skogen och högg ved. Då kom bergagubben till honom och sade: "Håller du ditt löfte till min dotter, så skall du få en halv skäppa vita pengar, jag kan inte ha gräbban här längre för jag måste flytta för "Moade bjällra" (Moheda kyrkklockor).

Drängen tog pengarna och gifte sig med Bertröllets dotter. Från den dagen försvann bergagubben från berget och ingen har sedan hört av honom.

Både drängen och bergagubbens dotter levde sedan lyckliga säger berättelsen.

Småland
Norrvik
Borg
1934

Mynd. av Joh. Johansson
maten. Lidner

Förstenade djur. ⁴¹¹⁰ IO.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

I sjön Stråken i Moheda socken har hittats en sten
i form av en hund.

Bilden kan naturtrognast förklaras på så sätt att
vattnet åstadkommit bilden genom ständiga nötningar.

Vid Geboda i Bergs socken finns ett ~~fotavtryck~~ höger
fotavtryck av högerfot. Vänsterfoten skall vara nära nog en
halvmil däri~~grån~~ vid Tideberg i Moheda socken.

Vid Hallgården i Bergs socken finnes också fotavtryck av
människor. Här finnes också barnfotavtryck.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11

Sam.
användning
34

Uppf. Johan Johansson.
Träd.

4110

12.

"Onde mans träd" har jag hört talas om i betydelsen utav,
att om en person hängt sig i ett träd, så avskydde man detta träd
och kallade det "onde mans träd".

Hylle användes som läkemedel. Man plockade blommorna och
slog hett vatten på dessa. Sedan drack man detta te mot förkylning.

Flygrönn var en slags parasit-kvistar, som växte på rönnarna
i sprickor eller någon platthet på trädet. Dessa kvistar tog man
till vara och satte på hästarnas seldon och i grimmorna för att de
skulle stå emot troll och förgörning.

Björklöv högg man om våren för att i missväxtår ha detta
till foder åt djuren. Av björkriset gjorde man allmänt kvastar.
Dessa fingo icke snoppas efter det de blivit bundna, ty då bleve
~~allt~~ som man sopade med med den kvasten snoppat och minskat till
form, antal och beskaffenhet allt efter som sopningen gällde.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12

4110
Träd, som man icke fick hugga uti.

13.

Detta var främst vårdträden. Icke heller fick man slå ut
hett vatten vid dessa, ty då kunde man skada växten som fanns i
jorden, eller bli osams med gårdens tomtar.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13

Överförandet av värk på träd och buskar. 14.

Den som hade värk i kroppen kunde överföra denna på ett träd. Den som sedan råkade hugga det trädet fick sjukdomen, men var huggaren så försiktig, att han först högg av toppen på trädet, så blev sedan sjukdomen kvar i stocken och mannen hade icke alls ont av att han awerkat trädet i vilket sjukdomen satt.

För längre tillbaka fanns det många sådana träd.

Man skulle vidare borra in pinnar i vissa träd för att bli av med sjukdomar. Ett träd, som man stack en knappnål uti gav man sjukdomen. Den som hade tandvärk skulle med en nål eller träspeta peta i den sjuka tanden och sedan sätta denna i ett träd eller enbuske.

~~Den~~ Den, som vågade tabort nålarna ur trädet eller enbusken eller på annat sätt skada busken fick alla den verk som busken innehade beroende på det antal nålar och pinnarsom voro in-stuckna i densamme.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14

15

De tillförlitligaste slagrutorna gjordes av vide. Även björk användes understundom.

Den allra tillförlitligaste slagrutan var en rönnegren, som var växt på en rönns, som stod över vatten. Hälst skulle det vara ~~några kända träslag på grenen~~ en mycket vresig eller så konstigt växt gren som möjligt.

Man skulle blott lägga denna i handen och åt det håll
som denna rönneklump tippade fanns vattenådran i jorden.

Detta sätt att visa vettenådror med slagruta var det säkraste.

Besatta eller vettlösa personer kunde botas om man lånade ett ben från en kyrkogård på en död. Detta ben skulle läggas under den sjuke i hans säng. Så fort han sedan blev bra skulle benet bäras bort igen i annat fall blev den sjuke obotligt sjuk.

S. K. besatta kunde på förhand dagar innan de blevo vettlösa angiva när sjukdomen komme.

Detta benämnes här också "Nagel i ögat." För att få bot häremot skulle man med en nyckel vrida ut det onda. Detta tillgick på så sätt, att man framför ögat vred med en nyckel under uttalandet av någon trolldomsformel.

Om icke detta hjälpte skulle man taga en gammaldags fotring, som man hade kokkärnen på då man förr i världen kokade i öppna spisar, och virda den framför det sjuka ögat alldeles på samma sätt som man skulle göra med nyckeln.

En allmän föreställning ~~var~~ var, att frimurarna efter döden blevo osaliga. Att de hade försvurit sig åt den onde i livet. Att de aldrig blevo fattiga för när ekonomin var svag, så var det bara till att taga livet av en av medlemmarna och då fick orden ärva denne. Man tog livet av denne på så sätt, att för varje medlem fanns ett fotografi och över vars och ens fotografi hängde ett svärd med spetsen nedåt. När nu pengar fattades, så var det bara till att skära av den tråd på vilken svärdet hängde och litet efter det spetsen hade träffat fotot dog denna vars foto det var.

Offret var vanligen icke utsett på förhand, utan döden kunde dra-bba med svärdspetsen vem som helst. Man kunde dock begära uppskov, men då måste någon inom orden offra sig i stället, ty någon måste offras då pengar fattades.

Smaland
Norwiding
Berg
1924

1924
Måken, Lidnäs

4110

Stämman möte med djur.

19.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19

Det var och är ännu delvis en allmän föreställning att man kan stämman möte med ormar. Har man slagit ihjäl en orm, så är maken eller ^mkakan icke långt från stället. Denna kan man frammana genom att rita ett kors och lägga ut en stålbit på visst ställe och på bestämt ~~kläckslag~~ kläckslag. Ormen kommer då, men är rasande ilsk så man måste vara beredd på ett fruktansvärt försvar.

Man kunde också stämman möte med andra djur. Så berättas om en person, som skulle laga till ett kalas men hade inget sovel.

Han anlidade då en klok gubbe och denne sade till honom : "Ställ dig här på pass så kommer snart en älg, som du får skjuta". Personen gjorde som den kloke gubben sade och om en lång stund kom en älg, som sprungit till målet och vars ben voro uppslitna till buken, så långt hade djuret sprunget.

På samma sätt kunde kloka gubbar och gummor stämman möte med harar, råddjur etc,

Småland
Norrvikinge
1934

Tattare, lappar

4110

20. Johan Johansson
Låsh. Lidström

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

20

På tattare och lappar gjorde man i allmänhet ingen åtskillnad utan betraktades de som samma slags folk mer eller mindre märkligt utrustade med olika slags ~~trollkonst~~ trollkonster.

De anlitas ofta att med krutskott skjuta över personer, som voro sjuka av i synnerhet värk.

Ibland anlitas de för att ~~skjx~~ bota sjuka djur.

Om en häst fick korsförlamning, så var det i allmänhet trollslaget han fick och detta kunde bäst botas genom en tattare eller lappkäring.

Då de icke fingo sin vilja igenom så lovade de att byn eller stället skulle hemsökas av de farligaste saker. De skulle hämnas på det mest fruktansvärda sätt.

4110

2I

Sann historia om en trollhare inträffad i
Bergs socken julen 1933

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21

Församlingens äldste manlige invånare Jonas Magnus Jonasson som vid sin bortgång var litet över 92 år gammal hade som sällskap i sin lilla stuga tvänne stycken kattor. Nu hände att Jonasson råkade bränna sig dagarna före jul och folk kom till stället och skötte honom. Under tiden medan han vart sjuk förbjöd han bestämt att ingen av hans kattor fick skjutas förrän efter hans död. Gubben blev emellertid allt sämre och sämre. Under tiden medan gubbens tillstånd förvärrades sökte en skytt i närheten flera gånger att skjuta kattorna emedan man tyckte synd om dem om de skulle överleva gubben. Det gick emellertid icke att skjuta kattorna. Vid ett tillfälle dagen innan gubben dog satt emellertid den ena katten på en sten lagom bösshåll ifrån.

En skytt Edvin Karlsson från ~~Ramsåxxx~~Berg Ramsås i Berg skulle då skjuta katten. Just som han siktade kom en hare och satte sig på lagom bösshåll ifrån. En intill stående person ropade "Se haren". Skytten vände sig då mot denne och sköt haren i stället för katten. Haren var ädelmodig som uppoftade sig tyckte alla. Under natten dog gubben och på morgonen dagen efter gick det lätt att skjuta båda kattorna.

Sm.
Varrvådinga hd
Berg, en
1934.

Vårdträd 4110

22.

Uppf. Joh. Johansson

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

22

Vårdträden skulle främst vara lindar eller lönnar.

Man planterade vårdträd för att gårdens folk skulle trivas. Detta gjorde de också så länge trädet vårdades. Därför var man mycket noga med att väl vårda detta träd.

Ett vårdträd planterades i regel av en gammal familjefar vid något högtidligt tillfälle.

Den som på ett eller annat sätt sökte skada vårdträdet drabbades av stora olyckor.

Vårdträdet var ett heligt träd.

Bug, Sm.

4110
Man lämnade strå på åkern.

23

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

23

Vid skörden lämnade man de bästa stråna kvar. Dessa skar
man sedan för sig själv och nabb dem i särskilda kärvar. /

Av dessa kärvar gav man sedan djuren delvis vid jul för att stå
emot troll och förgärning, och dragarna fingo utav kärvarna, då
de första gång spändes för vårbruket för att de skulle bli
häråliga och starka.

Joh. Johansson
Målen
Livnäs

Småland
Vonnidderge
Berg
juni 8. år 1934

4110

Ridna av maran.

24. Johan Johansson
av Mälaren, Lidnäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

24

Fanns det djur i stallet eller ladugården, som voro svettiga och dåsiga om morgnarna, så trodde man, att de om natten blivit ridna av maran.

För att få bot häremot, så band man i taket över djuren en lie med eggen nedåt, och detta skulle hjälpa hade man för sig.

1934 4110
Lm. W. Joh. Johansson
Berg L.
Utväxter på träd 25.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

25

Trollkvast, häxkvast och markkvast kallades de ut-
växter som understundom förekomma på träd i form av parasiter.

4110

Hur man kunde hämnas en person. 26.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

26

Detta tillgick på så sätt, att man ritade upp personens hand och slog en spik i denna. Sedan trodde man att personen i all sin tid skulle få värk i handen eller den lem som man ritat upp och slagit spiken igenom.

Detta var en allmänt utbredd uppfattning.

Detta sattes allmänt ut, då man ville ha ett visst arbete lätt utfört. Främst ifråga då man skulle skära av säden satte man ut gröt i ett stenrör där man trodde tomten hade sitt tillhåll.

Så berättas att man sedan under natten kunde få hela åkern avskuren.

Berättelse härom, då bonden vakade i ett träd för att se på då tomtarna arbetade känner man väl och i vars visa det heter, då tomtarna började sitt arbete.

"Förmannen" för dem yttrade då:

Du tar upp hann (Hand)
Du gör bann (Band)
Du lelle vickevinge binne (Binder)
Den som sitter i trädet blir binne (Blind)

Berg, Sm.

Julbock.

4110

28.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

28

Annandag jul var det vanligt man klädde ut med halm en julbock och gick omkring med i byn under det att ungdomarna gingo med och sjöngo.

Ibland klädde man på skämt ut sågbocken och ställde denna vid boningshusets utgång, så att det såg ut som den skulle taga bonden i famn då han trädde ut från stugan om morgonen.

Julspöken förekommo också i det man med lakan om sig gick ut under julen vissa nätter fär att skrämman folk.